

**ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ
ΘΕΜΑΤΑ
ΤΟΜΟΣ Ε' — ΤΕΥΧΟΣ 25
ΑΘΗΝΑ 1988**

Ανδρέας Θ. Δρακάκης ΤΟΣΚΑΝΟΙ ΠΕΙΡΑΤΕΣ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Το 16ο αιώνα πραγματοποιήθηκε σταδιακά η κατάλυση των μικρών Φραγκικών Δουκάτων του Αιγαίου από τους Τούρκους, πούχαν μείνει, ως τότε, τα μόνα υπολείμματα της Φραγκοκρατίας στον Ελληνικό χώρο¹. Μόνη Βενετοκρατούμενη νήσος παρέμεινε η Τήνος ως το 1715². Μεταξύ των άλλων συνεπειών της εξασθένησης της βενετικής παρουσίας στο Αιγαίο ήταν και η αλματώδης άνθηση της πειρατείας. Είναι γεγονός ότι από πολλούς αιώνες προ της Φραγκοκρατίας των νησιών μας, αλλά και κατ' αυτήν οι πειρατικές επιδρομές στα νησιά μας ήταν πάντα συχνές και

επώδυνες³, όμως εφ' όσον τα νησιά αποτελούσαν βενετικές ή φραγκικές κτήσεις οι πειρατές των δυτικών εθνών τις μεταχειρίζονταν με σχετική επιεικεία και φιλικότητα, ούτως ώστε οι νησιώτες έτρεμαν τους μωαμεθανούς πειρατές, Αλγερινούς, Τούρκους, Μαροκινούς, Τηνιζιάνους και άλλους διαφόρων μικροεθνοτήτων της Αραβικής φυλής, οι οποίοι εκτός από τις διαρπαγές των φτωχών τους περιουσιακών στοιχείων άρπαζαν και τους νέους και νέες για τα σκλαβοπάζαρά τους. Αφ' ότου όμως το 1566 ο Τούρκος στόλαρχος της Άσπρης θάλασσας Πεαλή Καπουδάν Πασσάς, εκ-

---

1. Η πρώτη μεγάλη τουρκική επίθεση κατά των ηγεμόνων των φραγκοκρατούμενων νησιών έγινε, ως γνωστόν, με διαταγή του Σουλτάνου Σουλεϊμάν Α' προς τον αρχιπειρατή Χαϊρεντίν τον Βαρβαρόσσα, που ήταν Έλληνας από τη Μυτιλήνη και τον έβγαλαν Μπαρμπάροσσα γιατί είχε κόκκινα γένια (βλ. Hopf "Venetobyzantinische Analecta" εν *Sitzungsberichte der Wiener Akademie*, τόμ. ΛΒ' Βιέννη 1859 σ. 419 κ.ε. — Περ. Ζερλέντη, *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους...* Ερμούπολη 1924 σσ 16-26, — S.P. Lambros *Ecthesis chronica et chronicon Athenarum*, Λονδίνο 1902, σ.σ. 80-81, — B.J. Slot, *Archipelagus Turbatus — Les Cyclades entre colonisation Latine et occupation Ottomane (1500-1718)* Τόμ. Α' Κωνσταντινούπολη 1982, σελ. 32 κ.σ. Η επιδρομή αυτή του Χαϊρεντίν ήταν η πιο τραγική από όλες όσες είχαν υποστεί τα νησιά μας και έως τότε και από τότε ως το 1830. Όπως γράφει ο Λάμπρος στο Χρονικό του, εκτός από τη Νάξο που απόφυγε τη μεγάλη συμφορά με την υπόσχεση να πληρώσει χαράτζι... «τας ετέρας νήσους ηρήμωσε αυτὰς παντελώς, άρας πλήθη ανδρών και γυναικών έφερεν εν τη Πόλει μετά κατέργων...».

2. Η Τήνος καταλήφθηκε οριστικά από τους Τούρκους, έπειτα από επίθεση εναντίον της του Καπετάν Πασσά Τζανούμ Χότζα στις 5 Ιουνίου 1715, βλ. Δρόσου Ν. Δρόσου, «*Ιστορία της νήσου Τήνου από της Ε' σταυροφορίας μέχρι της Ενετικής κυριαρχίας και εκείθεν μέχρι του 1821*», Αθήναι 1870 σ. 113 κ.σ.

3. Καθ' όλο το 16ο αιώνα οι επιδρομές πειρατών ήταν έντονες στα νησιά του Αιγαίου τόσο από μωαμεθανούς όσο κι από λατινούς πειρατές. Μεταξύ των αγνώστων ως σήμερα πειρατών περιλαμβάνεται κι ένας ονόματι Ραπανάς, για τον οποίο μιλούν δυο μαρτυρίες, η μια του 1597 κι η άλλη του 1598 που φυλάγονται στο αρχείο της Καθολικής Επισκοπής Σύρου και όπου για να προσδιορίσουν το χρόνο που συνέβησαν ορισμένα περιστατικά λένε ότι έγιναν «τον καιρό του Ραπανά».

τελώντας διαταγή του Σουλτάνου, εξεδίωξε τους Φράγκους ηγεμονίσκους των νήσων⁴, η πειρατεία επεκτάθηκε σε τραγικό σημείο γιατί κατάκλυσαν το Αιγαίο εκτός από τους Μωαμεθανούς και εκατοντάδες Φράγκοι πειρατές από όλες τις ναυτικές περιοχές της δύσεως, ιδίως Ιταλοί (Βενετοί, Ναπολιτάνοι, Πιζάται, Τοσκανοί, Γενοβέζοι κλπ.), Δαλμα-

τοί, Μαλτέζοι, αλλά και πάμπολλοι Γάλλοι και Άγγλοι. Οι Φράγκοι πειρατές είχαν σε πολλά Κυκλαδονήσια δημιουργήσει μόνιμες βάσεις απ' όπου εξορμούσαν. Κατά τη διάρκεια δε των τουρκοβενετικών πολέμων (1644-1669 και 1684-1699) συμπράττανε φανερά με τους Βενετούς⁵.

Μεταξύ των πιο δραστήριων πειρα-

4. Σύμφωνα με τον πίνακα των Φράγκων ηγεμόνων των διαφόρων νήσων του Αιγαίου που συνέταξε ο Hopf (περιλαμβάναται, στη μετάφραση της μελέτης του για τους Φράγκους ηγεμόνες της Άνδρου, από τα Γερμανικά στα Ιταλικά — *Dissertatione documentata sulla storia dell'isola di Andros e dei suoi signori dall'anno 1207 al 1566 Dettata dal Carlo Hopf — Traduzione Da G.B. Sardagna*, Βενετία 1859 σσ 13-15). Οι νήσοι **Σύρος, Πάτμος, Γυάρως και Δήλος** υπήχοντο στο Δουκάτο της Νάξου.

Άνδρος. Δάνδολοι 1207-1233, Γκίζαι 1233-1250, Σανούδοι 1250-1384, Ζένοι 1384-1437. Σωμαρίπαι 1437-1566.

Κέα. Η νήσος είχε διαιρεθεί σε τέσσερα τμήματα, των οποίων ηγεμονεύσανε: Στο πρώτο, Ιουστινιάνοι 1207-1366, Δακορώνια 1366-1464, Γοζαδίνοι 1464-1537. Στο δεύτερο Μιχιέλοι 1207-1355. Στο τρίτο Γκίζαι 1207-1328, Πρεμαρίνοι 1328-1375. Στο τέταρτο Πρεμαρίνοι 1328-1375 και μετά το 1375 μόνο τμήματος αυτού έως το 1537, Σανούδοι 1375-1405 και Γοζαδίνοι 1405-1537.

Σέριφος. Μιχιέλοι, του 1/4 από το 1207-1537. Ιουστινιάνοι του άλλου τετάρτου 1207-1412. Μετά το έτος 1412 εδυνάστευσαν του δεύτερου τετάρτου του νησιού οι Αδόλφοι. Του άλλου μισού Γκίζαι 1207-1334, Βραγαδίνοι 1334-1354, Μινότοι 1354-1373, Αδόλφοι 1373-1432, Μιχιέλοι 1432-1537.

Κύθνος. Σανούδοι 1207-1320, Καστέλλοι 1320-1331, Γοζαδίνοι 1331-1537.

Σίφνος, Σίκινος, Φολέγανδρος. Σανούδοι 1207-1376, Έλληνες 1269-1307, Δακορώνια 1307-1464, Γοζαδίνοι 1467-1617.

Μήλος και Κίμωλος. Σανούδοι 1207-1376, Κρίσποι 1376-1566.

Όθρα. Βαρότζαι 1207-1350, στη συνέχεια με τη Νάξο.

Ανάφη. Φώσκολοι 1207-1269, Έλληνες 1269-1307, Γοζαδίνοι 1306-1420, Κρίσποι 1420-1469, Βάρβαροι 1469-1528, Πισάνοι 1528-1537.

Ίος. Σανούδοι 1207-1269. Έλληνες 1269-1292. Πειραται 1292-1320. Στη συνέχεια υπήχθη στο Δουκάτο της Νάξου.

Πάρος. Ως το 1389 υπήγετο στο Δουκάτο της Νάξου. Στη συνέχεια Σωμαρίπαι 1389-1516, Βενιέροι 1516-1531 και τέλος Σαγρέδοι 1531-1537.

Αντίπαρος. Ως το 1439 ακολούθησε την τύχη της Πάρου. Στη συνέχεια Λορεδάνοι 1439-1490, Πισάνοι 1490-1537.

Νάξος. Σανούδοι 1207-1362, Καρέροι 1362-1383, Κρίσποι 1383-1566.

Αμοργός. Γκίζαι 1207-1369. Κουϊρίνοι και Γκριμάλντι 1369-1537 κατά το ήμισυ και κατά το άλλο μισό Γκίζαι.

Όπως αποδεικνύεται από τον παραπάνω πίνακα που και γι' αυτό είναι πολύ χρήσιμος, πολλά Κυκλαδονήσια καταληφθήκανε οριστικά από τους Τούρκους αμέσως μετά την επιδρομή του Βαρβαρόσσα (Κέα, Σέριφος, Κύθνος, Ανάφη, Πάρος, Αντίπαρος και Αμοργός).

5. Περ. Ζερλέντη, *Περί της ανά τας Κυκλάδας σωματεμπορίας επί Τουρκοκρατίας*. Ολόκληρο το φυλλάδιο Αθήνα 1888 — Ιδίου, *Ιακώβου Κρίσπου και Φραγκίσκου Μοροζίνη γράμματα*, Αθήνα 1916, και *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους 1438-1565*, Ερμούπολη 1924. Και τα δυο αυτά μικρά φυλλάδια είναι συνδεδεμένα στενά με τις περιπέτειες των νησιών μας στα τελευταία χρόνια της Φραγκοκρατίας. — Ι. Δε Κιγάλα, «Περί της υπό των Βενετών και Οθωμανών συγχρόνου φορολογίας του Αιγαίου» Πανδώρα 1871 Τόμ. ΚΑ σ. 40 κ.σ. — D. Zakythinos, *Corsaires et Pirates dans les mers Greques au temps de la domination Turques*, σ. 32-36 — B. Randolph, *The present state of the islands in the Archipelago*, Λονδίνο 1691, σσ 14-20.

τών κατά την περίοδο του τέλους του 16ου και ολόκληρου του 17ου αιώνα ήταν οι Τοσκανοί, οι οποίοι συμπράττανε με τους πολεμικούς στόλους της Φλωρεντίας και της Πίζας. Το 1599 ο Φλωρεντινός στόλος καταλαμβάνει την Χίο⁶, το 1607 και 1608 Φλωρεντινά πλοία αιχμαλωτίζουν δύο Οθωμανικές συνοδείες και το 1610 ο Τασκανός Ναύαρχος Beuaregard αρπάζει μια συνοδεία Αιγυπτιακών πλοίων. Το 1617, σε σύμπραξη με το Ναπολιτάνο ναύαρχο Jaque Pierre, Τοσκανικά πλοία λεηλατούν πάμπολλα τουρκικά εμπορικά πλοία και διαρπάζουν τα εμπορεύματά τους⁷. Η αποσύνθεση του τουρκικού ναυτικού ήταν τόση ώστε το 17ο αιώνα μόνον ο Καπετάν Πασάς με ολόκληρο το στόλο του έβγαινε στο Αιγαίο για να μαζέψει τα χαράτσια των νησιών, αγκυροβολώντας στο λιμάνι του Ντρίου στην Πάρο⁸, ή ο υπαρχηγός της τουρκικής μοίρας της Άσπρης θάλασσας, που είχε τον τίτλο του Σελδάρ⁹.

Δυστυχώς και οι Φράγκοι πειρατές, καιτοι Χριστιανοί, δεν προστάτευαν τους χριστιανικούς πληθυσμούς των νησιών του Αιγαίου, ανεξάρτητα αν ήταν Καθολικοί ή Ορθόδοξοι, από τους Τούρ-

κους, αλλά τους υπόβαλλαν, πολλοί απ' αυτούς, σε φοβερά δεινά. Από την μελέτη του Π. Ζερλέντη, «*Ιστορικά σημειώματα εκ του βιβλίου των εν Νάξω καπουκίνων έτεσι 1649-1753*»¹⁰, παίρνουμε τις παρακάτω πληροφορίες:

1649. Προσωρμήσθησαν εις Νάξον 13 γαλιώται των Βενετών... και εύρον τους πλείστους εισέτι κοιμωμένους, κατελαφυραγώγησαν όλον το Κάστρον και ελεηλάτησαν τα πάντα και αυτών τον Αρμάνδον, όστις έφερεν δακτυλίους και αλύσεις εκ χρυσού...¹¹ και αυτό το καθολικόν (του ναού των Καπουκίνων) δεν εξηρέθη ταύτης, εκει εύρον τον καθήν της νήσου εντός του ιεροφυλακείου...

1674 μηνός Μαΐου 31 αφίκοντο ενταύθα οι εν Σύρω καπουκίνοι μαθ' όλων των κυριωτέρων πραγμάτων του μοναστηριού ένεκα του φόβου του σελδάρ περί ου ελέχθη ότι ήρχετο ίνα καταστρέψη τας νήσους Σύρον, Μύκονον, Πάρον και άλλας, εν αις ώκουν πειραταί. Ο σελδάρ αφίκετο εις Αγίαν Μαρίναν λιμένα της Πάρου... διώκει επτά γαλέρας μετέβη εις Σύρον μηνί σεπτεμβριου, ης πάντες οι κάτοικοι κατέφυγον εις τους βουνούς¹².

1675 Μηνός Οκτωβρίου εικοστή πρώ-

6. B.I. Slot, *Archipelagus Turbatus*, ό.π., σ. 24, 157, 163, 200 — P.P. Argenti, *The expedition of the Florentines to Chios in 1599*, Οξφόρδη 1934.

7. R. Anderson, *Naval wars in the Levant* Λίβερπουλ 1952 σ. 71 κ.σ. — Hammer *Vongesichtes des Osmanischen Reiches*, τόμ. 10 σ. 312 Pest 1827-1835. Ο Πασχάλης *Ιστορία της Άνδρου* Τόμ. Β' σελ. 292, αναφέρει ότι ο Πρόξενος των Βενετών στη Μήλο κατηγορήθηκε για συνεργασία με τους Χριστιανούς πειρατές στο Αιγαίο. Το 1613 ο Αντιβασιλεύς της Νεαπόλεως Οζυνα προσκάλεσε το Μέγα Δούκα της Τοσκάνης σε σταυροφορία κατά των Τούρκων (Slot, ό.π. σελ. 118-119).

8. Βλπ. Α. Δρακάκη *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας* Τόμ. Α', σελ. 17 κ.σ. Ερμούπολη 1948.

9. Όπως αναφέρεται (Slot ό.π. σελ. 195) το 1681 μόλις ο Καπετάν Πασάς είχε τελειώσει την περιοδεία του στα νησιά για την είσπραξη του χαρατισιού που πλήρωναν, όταν πληροφορήθηκε πως φάνηκαν πειρατικά πλοία που πλησίαζαν έσπευσε τότε αμέσως να χωθεί στα Δαρδανέλια. Χαρακτηριστικό του τρόμου που ενέπνεαν στους Τούρκους οι Φράγκοι πειρατές.

10. σ.26.

11. Όπως γράφει ο Π. Ζερλέντης στο βιβλίο «*Ιστορικά σημειώματα του βιβλίου των εν Νάξω καπουκίνων*». Ερμούπολις 1922. σελ. 27, τα χρυσά κοσμήματα («δακτυλίους και αλύσεις εκ χρυσού») που έφερε «δόθηκαν αυτώ προς φύλαξιν και διάσωσιν», από τους κατοίκους. Ο Αρμάνδος για τον οποίο μιλά το σημείωμα ήταν ο Ηγούμενος του μοναστηριού.

12. Όπως αναφέρει ο Abbè della Rocca, *Traité complet sur les Abeilles*, τόμ. Α' σσ. 27 και 82 Παρίσι 1790, τους κατοίκους της νήσου Σύρου οι Τούρκοι τους αποκαλούσαν λαγούς (tausan) για την αιτία αυτή.

τη εορτή της Αγίας Ουρσούλας ο Μπούργος¹³ ηλώθη και ελεηλατήθη υπό δύο γαλιωτών του πειρατού (Ούγωνος) Κρεβελιέρρου, κυβερνωμένων της μεν υπό του Φαλάου, Γάλλου, της δε υπό του Μιχελή, Μανιάτου. Η λεηλασία διήρκεσεν από της τρίτης ώρας μετά μεσημβρίας μέχρι της πρωΐας της επιούσης, ώστε δεν έμεινεν καμμία σχεδόν οικία χωρίς να ερημωθή και λεηλατηθή. Πλείστα γυναικες παρεβιάσθησαν και τέσσαρες ή πέντε κρυσβαίσι ανευρέθησαν. Δεν εσεβάσθησαν μήτε τον αρχιεπίσκοπον, μήτε τους ιερείς, μήτε τους καπουκίνους, μήτε τους ιησουΐτας, οι έπραξαν ότι ηδύναντο... ο ηγούμενος Πολύκαρπος¹⁴ τρίς ή τετράκις εκτυπήθη εις την κοιλιαν παρά λεβέντων...^{14α}.

Δευτέρα επιδρομή πειρατικών πλοίων του ίδιου αρχιπειρατού Κρεβελιέ έγινε κατά της Νάξου εις τας 10 Απριλιού του 1676 (Μεγάλη Πέμπτη) όπως μας πληροφορούν τα σημειώματα των κάπουκινων μοναχών¹⁵. Τη μέρα αυτή έφθασε εις το λιμάνι της Νάξου ο πειρατής Μικρός Δανιήλ¹⁶ και το μέγα Σάββατον «όλοι οι λεβένται απεβιβάσθησαν... οίτινες διεσπάρησαν τήδε κακείσε, άσπλοι κατά το πλείστον, ίναι αρπάσωσι τους αμνούς και τα κρέατα α οι ποιμένες εκόμιζον εις το κάστρον, αλλ' οι Καστριανοί φοβούμενοι μη διέλθωσιν

Πάσχα εν νηστεία ωπλίσθησαν και εξήλθον κατά των διεσπαρμένων λεβέντων. Ο αρχιεπίσκοπος και οι ιησουΐται παρεκίνησαν αυτούς προς τούτο και ενεθάρρουναν τεθέντες επί κεφαλής. Ο αρχιεπίσκοπος φέρων σπάθην και ο ιησουΐτης Ροβέρτος πυροβόλον, προέτρεπον θαρραλέως να κτυπήσωσι... επειδή ευθύνονται δι' όλα... ενήργησαν και παρά τω πειρατή (Ούγγ) Κρεβελιέρω ου έφερεν την σημαίαν η γαλιότα». Κατόπιν συμπλοκής οι Νάξιοι σκότωσαν δύο πειρατάς και συνέλαβαν τον επί κεφαλής μικρόν Δανιήλ, τον οποίον εκράτησαν στο μοναστήρι των Ιησουΐτών. Στο τέλος αφού έστειλαν επιστολήν, ο Αρχιεπίσκοπος και ο ηγούμενος των ιησουΐτών Ροβέρτος, προς τον Κρεβελιέ, που βρισκόταν στην Πάρο, συμπλιωθήκανε με τον Αρχιπειρατήν Δανιήλ, και τον άφησαν ελεύθερο, κατόπιν υποσχετικής επιστολής του Κρεβελιέ από την Πάρο, σε απάντηση της επιστολής του αρχιεπισκόπου περί μη επαναλήψεως επιδρομών. Σ' ολίγες όμως μέρες ο αυτός πειρατής Δανιήλ επί κεφαλής στολίσκου από τρεις γαλιώτες μαζί με τους πειρατές Νέγρο και Μιχέλη Μανιάτη, ξαναεπετέθησαν κατά της Νάξου και έκλεψαν πολλά ζώα γεωργών κατέστρεψαν δε το χωριό Σαγκρι¹⁷ και άλλα χωριά. Ο Αρχιεπίσκοπος έγραψε αμέσως στον Κρε-

13. Η κωμόπολη της Νάξου κατά την περίοδο της δουλείας χωρίζονταν στο Κάστρο και το Μπούργο. Στο Κάστρο κατοικούσαν οι Φράγκοι ευγενείς και οι περι αυτούς και στο Μπούργο οι Ορθόδοξοι κάτοικοι (βλ. Φλ. Κατσουρού «**Γράμμα συμφωνητικών των τριών κοινών της νήσου Νάξου**», **Νησιώτικη Επετηρίς**, Τεύχ. Α, σελ. 155.

14. Πρόκειται περί του Ηγουμενού του Μοναστηριού των Καπουκινων μοναχών. Ονομαζόταν Πολύκαρπος ο Σεσαναίος (Περ. Ζερλέντης, **Ιστορικά σημειώματα** ό.π., σ. 66 κ.σ.).

14α. Η επέκταση της πειρατείας στις ελληνικές θάλασσες είχε σα συνέπεια την προσθήκη στα ασφαλιστήρια ειδικής ρήτρας με την οποίαν καλύπτονταν οι κίνδυνοι πλοίων και φορτιών εκτός από τους θαλασσίους κινδύνους και τη φωτιά "Da mare da fuoco" και "Da corsari amici e inimici" (βλ. Δ.Χ. Γκόφα «**Ασφαλιστήρια του 16ου αιώνας εκ του αρχείου του εν Βενετία Ελληνικού Ιναπιτούτου**», **Θησαυρίσματα**, Τόμ. 16, Βενετία 1979 Έγγρ. αριθ. 1 σ. 64 και σημ. 12 σ. 68. Έφθασε δε να απαγορευθεί στα Βενετικά πλοία μικρά και άσπλα να κάνουν πλόας πέραν της Ζακύνθου Δ.Χ. Γκόφα ό.π., εγγρ. αριθμ. 11, σημ. 11 και 12. Φυσικά αυξηθήκαν και τα ασφάλιστρα.

15. ό.π., σ. 77.

16. Για τον πατέρα του πειρατή που τον έλεγαν επίσης Δανιήλ βλ. σημείωση της μελέτης του Π. Ζερλέντη (σημ. 11 παρούσης) στη σελ. 69. Αυτοί οι Δανιήλ ήταν καθολικοί Μαλτέζοι.

17. ό.π., σελ. 81.

βελλιέ που βρισκόταν πάντα στην Πάρο τα διατρέξαντα και ο Κρεβελλιέ απάντησε τω Ροβέρτω Ηγουμένω των Ιησουϊτών ότι συνέλαβε τον πειρατή Δανιήλ και τον κρατά και ρωτούσε αν τον θέλουν να τους τον στείλει κι ως τον κάνουν ότι θέλουν. Ο Αρχιεπίσκοπος όμως αντί απαντήσεως άλλης έστειλε παπικόν αφορισμόν κατά του Δανιήλ «ίνα αναγνωσθή εις Πάρον και αναρτήσωσιν τούτον εις τον Ναόν Παναγίας της Καταπολιανής και εις τον Ναόν του Αγίου Γεωργίου εν Αγουση, ο αναγγελθέν τω Δανιήλ, ευρισκομένω επί του πλοίου του Κρεβελλιέ, απήντησεν ότι «προετίμα να αποθάνη εις το στόμιον του πυροβόλου ή να προσβληθή ούτω» προσεφέρθη δε να αποκαταστήση τις ζημιές που έκανε στο νησί της Νάξου. Κατόπιν διαπραγματεύσεων τελικά πήγαν στην Πάρο ο Καθολικός Αρχιεπίσκοπος Νάξου, ο Πρόξενος της Γαλλίας και ο Ηγούμενος των Ιησουϊτών προς συμβιβασμόν. Τούτους υπεδέχθη αυτοπροσώπως ο Αρχιεπίσκοπος Κρεβελλιέ ο οποίος και τους φιλοξένησε, του Δανιήλ υποχρεωθέντος να πληρώσει 600 γρόσια δι' αποζημίωσιν¹⁸.

Ο Ηγούμενος της μονής των Ιησουϊτών Νάξου πατήρ Ροβέρτος Σωζέ στο ενδιαφέρον μελέτημά του για τους Φράγκους δούκες κι άλλους κυριάρχους του Αρχιπελάγους^{18α} μας δίνει πολύτιμες πληροφορίες για τους τρεις αρχιπειρατές που κατά την περίοδο 1670-1700 κυριαρχούσαν στο Αιγαίο. Σαν τέτοιους θεωρεί τον μαρκήσιο De Fleury Savoyard, η πειρατική δράση του ο-

ποίου δε μας ενδιαφέρει για το μελέτημα τούτο γιατί ανάγεται στην περίοδο 1686-1690, τον Hugues de Crevelliers, ο οποίος μας ενδιαφέρει και τον Γεώργιο Κάψη του οποίου η δράση περιορίστηκε μονάχα στη Μήλο¹⁹. Για τον Crevelliers, τον οποίο ο συγγραφέας γνώρισε και προσωπικά, όπως αναφέραμε, γράφει πώς άρχισε τη δράση του σαν μέλος ενός κουρσάρικου πλοίου κατά την διάρκεια του Αου Τούρκοβενετικού πολέμου (1644-1669). Πέτυχε σημαντικές κουρσέψεις και μπόρεσε έτσι να σχηματίσει ένα μικρό στόλο. Ήταν ένας γίγας με βροντώδη φωνή (Il etait un geant à la voie de tonpère). Το 1674 με το στόλο που είχε δημιουργήσει επιτέθηκε και, έπειτα από ασθενή αντίσταση, κατάλαβε την Άνδρο, την οποία και λεηλάτησε, πιάνοντας τον Τούρκο Μπέη της Άνδρου αιχμάλωτο. Το 1676 ο Crevelliers κατάλαβε τη Μυτιλήνη και συνέλαβε, μεταφέροντας στα σκλαβοπάζαρα, 500 κατοίκους. Στις επιδρομές του αυτές και τις όσες αναφέρει το βιβλίο των καπουτσιτών της Νάξου που επεσημάνανε παραπάνω, ο φοβερός αυτός πειρατής, δεν έκανε καμιά διάκριση μεταξύ ορθοδόξων και καθολικών ή μεταξύ κληρικών και πολιτών. Στον πειρατικό στόλο του μετείχαν πλοία από διάφορες εθνότητες, ασφαλώς δε και Τοσκανικά. Οι διαμαρτυρίες των δυστυχών κατοίκων των νησιών και ιδιαίτερα των καθολικών μοναχών και Ηγουμένων των μοναστηριών των Καπουκίνων και Ιησουϊτών των Κυκλάδων στην Αγία Έδρα και στους ηγεμόνες των χωρών, των ο-

18. Robert Sauger, Superieur de jesuites de Naxos. "**Histoire Nouvelle des Anciens Ducs et autres Souverains de l' Archipel**", Παρίσι 1698. Ελληνική μετάφραση Αλεξ. Μ. Καράλη Ερμούπολη 1878. Σημειώνουμε ότι το 1678 μια μοίρα του στόλου του Crev. με επί κεφαλής το Μανιάτη Νικόλα κατέλαβε κωμοπόλεις της Σαντορινής όπως το Νιμποριό, τις λεηλάτησε και συνέλαβε πολλούς κατοίκους της. Οι εναντίον του διαμαρτυρίες των καθολικών κατοίκων των Κυκλάδων είχαν σαν αποτέλεσμα να ληφθούν μέτρα εναντίον του, όμως το πλοίο του βρισκόμενο στην Αμοργό ή στην Κάσο ανατινάχτηκε και ο Crev. σκοτώθηκε.

18α. ό.π., σελ. 82.

19. Ο Ζώρζης ή Γιάννης Κάψης, ήταν πειρατής σε πλοία με γαλλική σημαία, κατόρθωσε δε με τη βοήθεια και μικρού μέρους του εντοπίου πληθυσμού να αναγορευθεί βασιλιάς της Μήλου (Sauger, **Histoire**, ό.π., σ. 319 "Il avait été couronné avec un diadème d' argent dans la cathedral Grec de Milos").

ποιών πολίτες μετείχαν της πειρατικής συμμορίας του Crevellers είχε σαν αποτέλεσμα, εκτός άλλων, και την έκδοση από το Μεγάλο Δούκα της Τοσκάνης Κόζιμο (Κοσμά) τον Γ' της από 18 Ιουλίου 1676 ανέκδοτης διαταγής του, στην έρευνα της οποίας ερχόμαστε. Αν εκδοθήκανε παρόμοιες διαταγές και από άλλους ηγεμόνες της Δύσεως δεν είναι γνωστό. Τη διαταγή αυτή, βρήκαμε στο αρχείο της Καθολικής Επισκοπής Σύρου, όταν κατά την περίοδο της κατοχής του νησιού μας από τους Ιταλούς (1941-1943), ο τότε καθολικός Επίσκοπος Σύρου Αντώνιος-Γρηγόριος Βουτσίνος, ένας από τους πιο διαπρεπείς καθολικούς επισκόπους του νησιού μας²⁰ μας επέτρεψε την πρόχειρο μελέτη του αρχείου της Επισκοπής. Το Ιταλικό κείμενο μεταφρασμένο στην ελληνική έχει ως εξής:

Κοσμάς Τρίτος Χάριτι Θεία Μέγας Δουξ της Τοσκάνης

Μη όντος εις τας προθέσεις μας οι πλοίαρχοι στους οποίους δίνουμε την άδεια να υψώνουν τη σημαία μας (στα πλοία τους) να ενοχλούν και να καταδιώκουν καθ' οιονδήποτε τρόπο τους Ιεραποστόλους του τάγματος του Ιησού που βρίσκονται στην Ανατολή, καθώς επίσης και τους κατοίκους των νησιών Νάξου και Πάρου, Έλληνες⁽²¹⁾ και Λατίνους, θελήσαμε να διακηρύξουμε

την απόφασή μας αυτή με την παρούσα μας δύναμη της οποίας διατάσσουμε και απαγορεύουμε όλους τους πλοίαρχους πλοίων που φέρουν τη σημαία μας, να προβαίνουν σε οιαδήποτε επιχείρηση και εχθροπραξία εναντίον των Αγίων πατέρων που αναφέραμε, ως επίσης και εναντίον προσώπων και εμπορευμάτων που ανήκουν εις τους κατοίκους των παραπάνω νησιών, άλλως αυτοί θα υποβάλλονται σε παραδειγματική τιμωρία.

Εις πίστωση τούτων υπογράφηκε η παρούσα με το ίδιο μας το χέρι και σφραγίσθηκε με τη συνηθισμένη μας σφραγίδα, προσυπογράφεται δε από τον Υπουργό μας του πολέμου⁽²²⁾.

Δόθηκε στη Φλωρεντία

τη 18η Ιουλίου 1676

Ο Μέγας Δούξ της Τοσκάνης

Κοσμάς ο Γ' (σφραγίς)

Ο Κόζιμο ο Γ' ήταν ο προτελευταίος Δούκας της Τοσκάνης της οικογενείας των Μεδίκων. Έμεινε στο υψηλό αυτό αξίωμα 53 χρόνια, από το 1670 ως το 1723. Ήταν ένας άπραγος άνθρωπος, χωρίς ανησυχίες και φιλοδοξίες. Απέφευγε κάθε πολεμική περιπέτεια και δεν διακρίθηκε παρά για την τριφυλότητα της αυλής του. Τον διαδέχθηκε ο τελευταίος των Μεδίκων, ο και χειρότερος, Ιωάννης ο Γάστωνος που έμεινε Δούκας απ' το 1671 ως το 1737. Ένας κλάδος

20. Ο **Αντών. - Γρηγ. Βουτσίνος** γεννήθηκε στο χωριό Γαλησσάς της Σύρου στις 8-5-1891. Ο πατέρας του ήταν πολύτεκνος και όπως πολλοί τότε γεωργοκτηματίες πολύτεκνοι της Σύρου, ένα από τα παιδιά τους το έστειλαν σε ιεροσπουδαστήριο για να γίνει μοναχός ή κληρικός. Ο Αντώνιος - Γρηγόριος πήγε σε ιεροσπουδαστήριο στο Λουμπέν του Βελγίου και εκεί χειροτονήθηκε μοναχός στις 11-5-1918. Ανήκε στο τάγμα των Ασομψιονιστών και τοποθετήθηκε στη Μονή τους στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί στις 20-9-1937 χειροτονήθηκε σε Επίσκοπο Σύρου — Μήλου, από τον Επίσκοπο Γιовάνι Roncalli, που κατόπιν έγινε Πάππας (Ιωάννης 23ος). Ως Επίσκοπος Σύρου έμεινε μέχρι της 22 Φεβρουαρίου 1947. Πέθανε στην Αθήνα στις 23-4-1968.

21. Οι Μεδικοί είχαν πάντα ευνοϊκές διαθέσεις έναντι των Ελλήνων, από την εποχή του Λαυρεντίου του Μεγαλοπρεπούς (1449-1492) ο οποίος παρέχοντας άσυλο σε πολλούς διακεκριμένους ανθρώπους των γραμμάτων που έφυγαν από την Κωνσταντινούπολη, μετά την κατάλυση της από τους Τούρκους, ανέδειξε τη Φλωρεντία σε σημαντικότερο κέντρο ελλ. σπουδών.

22. Την εποχή εκείνη οι σημερινοί Υπουργοί είχαν τον τίτλο του Γραμματέως του Κυριάρχου. Συνεπώς ο segretario della Guerra που αναφέρει το έγγραφο δεν θα πρέπει να θεωρηθεί απλός Γραμματέας, αλλά Υπουργός του Πολέμου.

της οικογένειας των Μεδίκων τον Ιδ' αιώνα εγκαταστάθηκε στο Ναύπλιο, με αρχηγό τον Πέτρο Μέδικο. Από την οικογένεια αυτή φέρονται καταγόμενοι οι Γιατράκοι της Λακεδαιμόνος.

Μέχρι του Αυγούστου του 1678 απ' τον Ιούλιο 1676 δεν αναφέρεται καμιά σοβαρή επιδρομή πειρατών με λεηλασίες και αρπαγές στα νησιά μας. Δεν πιστεύουμε να οφειλόταν στη διαταγή του Κόζιμο αλλά στην αντίδραση των Τούρκων²³. Το 1678 όμως στις 26 Αυγούστου, οι πειρατές Αντριχός ιππότης της Μάλτας, (Ούγος) Κρεβελλιέ και Ούγος Σάντος κατάπλευσαν στη Νάξο για να συλλάβουν τους βοεβόδες και τους άλλους Τούρκους που βρισκόταν στο νησί²⁴. Το γεγονός φανερώνει ότι οι Τούρκοι είχαν αναθαρρήσει και είχαν ξαναγυρίσει στα νησιά λόγω ατονήσεως των φραγκικών πειρατικών επιδρομών. Αφού τους αναζητήσαν στο νησί επί μερες οκτώ, στο τέλος τους ανακάλυψαν κοντά στο χωριό της Νάξου Βόθροι και συνέλαβαν τόσο τον Βοεβόδα όσο και τον αδελφό του Αλή Τσελεπή καθώς και άλλους δώδεκα Τούρκους άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Εκτός αυτών συνέλαβαν και μια Ναξία, τη Μπενεντία Κορονέλισσα που είχε συζευχθεί τον Καδή της Νάξου, με τον οποίο είχε αποκτήσει μια κόρη που κι αυτή παντρεύτηκε με έναν Τούρκο ονόματι Κουσεϊνί. Αυτούς ό-

μως, κατόπιν παρακλήσεως όλων των Ναξίων, τους άφησαν ελεύθερους. Αυτοί που πίστηκαν δεν ήταν όλοι οι Τούρκοι που τότε κατοικούσαν στη Νάξο. Υπήρχαν κι άλλοι που δεν μπόρεσαν να συλλάβουν και περιοριστήκανε να τους κάψουνε τα σπίτια²⁵.

Ο Κρεβελλιέ εμφανίζεται και πάλι στη Νάξο στις 19 Απριλίου 1679, όχι όμως για να προβεί σε πειρατικές ενέργειες αλλά για να φροντίσει για την απόδοση κλοπιμαίων²⁵. Το τέλος όμως του τρομερού αυτού πειρατή πλησίαζε. Στις 27 Σεπτεμβρίου του 1679 ενώ το πλοίο του βρισκόταν στην Κάσο ή Αμοργό δημιουργήθηκε πάνω σ' αυτό σοβαρό επεισόδιο μεταξύ αυτού κι ενός αξιωματικού λεγομένου Αδάμ, ανθρώπου κακού, πρότερον Τούρκου²⁶. Ο Κρεβελλιέ όντας οξύθυμος και αυταρχικός κατάφερε στον Αδάμ ισχυρό ράπισμα και τον πέταξε επί του καταστρώματος. Μένεα πνέων ο Αδάμ κατά του Αρχιπειρατή κατέβηκε κρυφά στην πυρυτιδαποθήκη του πλοίου και τοποθέτησε θρυαλίδα μεγάλη, η οποία του επέτρεψε να απομακρυνθή απ' αυτό. Το μεγάλο πλοίο, τύπου ταρντάνα, ανατινάχθηκε στον αέρα, σκοτώνοντας όχι μόνο τον Κρεβελλιέ αλλά και περίπου 170 από τους επιβαίνοντας. Αυτό ήταν το τέλος του μεγαλύτερου πειρατή του Αιγαίου στο 17ο αιώνα²⁷.

23. Π. Ζερλέντη, **Ιστορικά σημειώματα** ό.π., σ. 88 κ.σ. αναφέρεται ότι ο υπαρχηγός του τουρκικού στόλου του Αιγαίου (σαλδάρ) στις 10 Αυγούστου 1676 κατέπλευσε στον Άγιο Προκόπιο της Νάξου με 13 γαλέρες «ίνα ερευνησωσι εις τας νήσους τους μετά των πειρατών εμπορευομένους». Από τον Άγιο Προκόπιο πήγαν στην Αντίπαρο και έκαψαν ένα σπίτι που ήταν γεμάτο με λάδι που ανήκε στους πειρατές. Στη συνέχεια πήγε στην Παροικία της Πάρου, όπου εκκρήμισε οικίας τινάς ανηκούσας εις τους πειρατάς. Εκεί δέχθηκε και τους προκρίτους της Ναούσης οι οποίοι «παρέστησαν αυτώ ότι επί πλέον δεν ηδύνατο να μένωσιν εις την νήσον εκ των βαιοπραγιών των πειρατών και παρεκάλεσαν ίνα ενεργήσιν παρά τω σουλτάνω όπως δοθή αυτοίς ετέρα χώρα προς οικησιν». Στις 18-8-1676 πήγε στο ίδιο λιμάνι ο Μπέης του νησιού, ενώ όμως αξίωσε από τους κατοίκους να συγκεντρωθούν για να του πληρώσουν τα χαράτσια φάνηκαν άγνωστα πλοία στον ορίζοντα και αναγκάσθηκε να φύγει χωρίς να εισπράξει έστω και ένα γρόσι.

24. Π. Ζερλέντη, **Ιστορικά σημειώματα**, ό.π. σ. 94.

25. Αυτόθι, **Ιστορικά σημειώματα**, σ. 96.

26. Αυτόθι, **Ιστορικά σημειώματα**, σ. 97.

27. Μιχ. Ιακ. Μαρκόπολι «**Πειρατικάί Επιδρομαί κατά της Νήσου Νάξου**», Εστία οικονομολογική, Τόμ. Β' σσ. 87-108.

Θα θέλαμε να επισημάνομε ότι από το 1676 που στάλθηκε η επιστολή του Δούκα της Τοσκάνης, ίσως και άλλων ηγεμόνων δυτικών χωρών, παρουσιάζεται μεγάλη ύφεση πειρατικών εκστρατειών και επιθέσεων κατά των νησιωτών γενικώς και κατά των Καθολικών και Ορθόδοξων μοναχών ή κληρικών ειδικά. Αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί από μια συνδυασμένη ενέργεια των ηγεμόνων των Ευρωπαϊκών χωρών, κατόπιν διαβημάτων της Αγίας Έδρας.

Ερωτάται όμως πώς και γιατί στάλθηκε η διαταγή του Δούκα της Τοσκάνης στον καθολικό Επίσκοπο της Σύρας που δεν είχε ιδιαίτερη σχέση με την Πάρο και τη Νάξο; Το πιθανώτερο μας φαίνε-

ται είναι ότι ξέροντας ο Κόζιμο Γ' ότι η Σύρος χρησιμοποιόταν πολύ συχνά σαν λιμάνι ασφαλές προσεγγίσεως των Φράγκων πειρατών, λόγω του θρησκευματος όλων σχεδόν των κατοίκων της²⁸, όπου μάλιστα υποστηρίχθηκε ότι κατοικούσαν και μόνιμα πειρατικές οικογένειες²⁹, έστειλε τη διαταγή του και στον καθολικό Επίσκοπο της Σύρου με την παράκληση να τη γνωστοποιήσει σ' όσους Τοσκανούς ή και άλλους Φράγκους πειρατές περνούσαν από το νησί για να γίνει έτσι ευρύτερα γνωστή. Έτσι διαφυλάχτηκε στο γραμματοφυλάκειο της Καθολικής Εκκλησίας της Σύρου ένα τόσο ενδιαφέρον έγγραφο, που δεν είχε σχέση άμεση μ' αυτήν.

28. Βλπ. Περ. Ζερλέντη **Ιστορικά σημειώματα** ό.π. σσ. 51, 53, 96 κλπ. εκ των οποίων προκύπτει πόσον συχνές ήταν οι επαφές μεταξύ συριανών και ναξίων, αλλά και η επικρατούσα εντύπωση ότι οι πειρατές βοηθούνταν από τους συριανούς. Βλπ. και Lamasky Vladimir "**Secrets d' etat de Venise. Documents - extraits - notices et etudes**" Πετρούπολη 1884 σ. 81 κ.σ.

29. Αναφέρεται (Π. Ζερλέντης **Ιστορικά σημειώματα** ό.π. σ. 51) ότι κατά την έξοδο του Σελδάρ του Καπουδάν Πασά το Μάιο 1674 σκοπός του ήταν να καταστρέψει τα νησιά Σύρον, Μύκονο και Πάρο «εν αις ώκουν πειραταί».

